

Researcher: Social Science Studies

(2017) Cilt 5, Sayı 9, s. 41-64

RSSS
ISSN:2148-2691

Magarsos Antik Kenti Anıtsal Yapılarının Korunmasına Yönelik Öneriler

Çiğdem Belgin DİKMEN ¹, Ferruh TORUK ²

Özet

Bu çalışmada Adana ili Karataş ilçesi sınırları içerisinde Dört Direkli Mevki olarak bilinen Magarsos antik yerleşiminin tarihsel süreç içinde fiziksel ve mekânsal dokusunun oluşum ve değişim sürecine yer verilmiştir. Yerleşim Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 08.06.1988 tarih ve 57 sayılı kararı ile I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiştir. Çalışmanın amacı Magarsos antik yerleşiminde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarını aktarmak, kentin mekânsal yapısını oluşturan anıtsal yapıları sınıflandırılarak incelemek ve antik kentin içindeki anıtsal yapılarla birlikte bilinçli bir şekilde korunması için öneriler geliştirmektir.

Anahtar Kelimeler

Magarsos,
Mallos,
Dört Direkli Mevki,
Ovalık Kilikya,
Koruma Amaçlı İmar Planı

Suggestions for the Protection of Monumental Buildings in Ancient City Magarsos

Abstract

In this study, formation and evolution process of physical and spatial texture of ancient Magarsos settlement which placed in Karataş Adana and known as Dört Direkli District is insisted on in a historical process. Magarsos ancient city is registered as I. and III. Degree Archaeological Site Area with the decision no 57 of Adana Regional Board of Conservation of Cultural and natural assets on 08.06.1988. Aims of this study are defined on surface researches and archaeological digging processes, analysed with a classification the monumental structures analyse and offered the recommendations for the conservation of the monumental structures in Magarsos ancient city are conscious conservation is insisted on.

Keywords

Magarsos
Mallos,
Dört Direkli District,
Ovalık Clicia,
Development Plan for
Protection

¹ Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi Müh. Mim. Fak., Mimarlık Bölümü, cbelgin.dikmen@gmail.com

² Öğr. Gör., Bozok Üniversitesi Müh. Mim. Fak., Mimarlık Bölümü, ferruhtoruk@yahoo.com

GİRİŞ

Adana ili, Karataş ilçe merkezinin 4 km. doğusunda yer alan ve Dört Direkli Mevki olarak da bilinen Magarsos antik kenti doğu, batı ve güney yönlerinden denizle çevrili konumu nedeniyle tarihsel süreçte stratejik bir önem taşımış ve Ovalık Kilikya'nın önemli liman yerleşimlerinden biri olmuştur. Bir ova üzerinde konumlanan ve denize bakan yamaçları yüksek bir falez görünümünde olan (Fotoğraf 1) yerleşimin kıyı şeridinde doğal kumsallar ve kumul setleri ile deniz arasında sığ ve suları tuzlu, çevresi bataklık lagünler yer almaktadır. Akdeniz ikliminin egemen olduğu yerleşimin jeomorfolojik yapısı çoğunlukla alüvyon alanlardan oluşmaktadır. Yerleşime günümüzde Karataş ilçesini Adana il merkezine bağlayan D-815 karayolundan ayrılan tali yol ile ulaşılabilir. Yumurtalık, Ceyhan ve Karataş ilçeleri ile yakın ilişkide olan uluslararası petrol ve yük taşımacılığına açık BOTAŞ ve Toros Gübre Fabrikaları limanlarına ve Mersin, İskenderun gibi önemli limanlara yakın konumu Magarsos yerleşiminin önemini artırmaktadır. Günümüzde yapılaşmaya izin verilmeyen Magarsos antik kentinin tarihsel süreç içerisinde demografik yapısı bilinmemektedir. Alanda yapılan incelemelerde sit alanı sınırlarını da oluşturan surların ve diğer yapı kalıntılarının dışında yerleşimin varlığına dair herhangi bir arkeolojik kalıntıya şimdilik ulaşılamamıştır.

Fotoğraf 1. Adana İli, Karataş İlçesi, Magarsos Antik Kenti (Dört Direkli Mevki)
(www.googleearth.com)

Bu çalışmanın amacı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 08.06.1988 tarih ve 57 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenen 12 hektar alan ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenen 128 hektar alan içinde kalan Magarsos kentinin mekânsal yapısını oluşturan anıtsal yapıları sınıflandırarak incelemek ve antik kentin içindeki anıtsal yapılarla birlikte bilinçli bir şekilde korunması için öneriler geliştirmektir. Bu kapsamda kentin tarihsel süreç içerisinde gelişimi, kent hakkında yapılan yayınlar, yüzey araştırmaları ve kazı çalışmaları ile planlama süreci irdelenmiş, kentte kültür varlığı olarak tescillenerek korunması önerilen anıtsal yapıların mimari özellikleri tartışılmış ve koruma önerileri sunulmuştur.

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Magarsos antik kenti hakkında yapılan literatür araştırması kentin tarihsel süreç içerisinde gelişimi, kent hakkında çıkan yayınlar, kazı çalışmaları ve yüzey araştırmaları ile kentin korunmasına yönelik gerçekleştirilen plan çalışmalarını kapsamaktadır.

Tarihsel Süreç İçerisinde Magarsos Antik Kenti

Adana ili Karataş ilçesinde Karataş Burnu'nda konumlanan ve Arrian, Plinius, Stephanus (Ener 1986:110) ve Strabon (Strabon 1993: 5, 14-16) gibi yazarların kaynaklarında Magarsa, Magarsos, Megarsus (Μάγαρσα, Μάγαρσος, Μέγαρσος) adları ile bilinen antik kent, Ovalık Kilikya'nın liman yerleşimlerinden en büyüğü olarak tanımlanmaktadır. Ortaçağ Arap tarihçilerinden Bağdatlı Ahmet Belazuri (Ener 1986: 110) ve İbnul Adim'in eserlerinde de (Sevim 2011: 78) kentin tarihsel süreci hakkında bilgiler yer almaktadır (Ener 1986: 103-104). Magarsos'un kuruluşunu mitolojik bir olayla açıklayan Strabon, Troia Savaşı sonrası bölgeye gelerek Mallos kentini kuran Apollon'un oğullarının aralarında yaşanan iktidar mücadelesi sonucunda yapılan düelloda Magarsos'ta hayatlarını kaybettiklerini ve mezarlarının da bu kentte bulunduğunu ifade ederken (Strabon 1993: 14-16), Arrian kentin bir grup Argoslu tarafından kurulduğunu aktarmaktadır (Ener 1986: 110). Kaynaklarda M.Ö. 334 yılında Pers yönetimindeki Kilikya'yı egemenliği altına alan Makedonya Kralı Büyük İskender'in Magarsos ve Mallos yerleşimlerini ziyaret ettiği (Sayar ve diğ. 1993: 184; Ünal 2006: 67-102), yöneticiler arasındaki anlaşmazlıkları çözerek vergi muafiyeti getirdiği ve Pyramos (Ceyhan) Nehri'nde bir köprü inşa ettirdiği (Sayar ve diğ. 1994: 143) ifade edilmektedir. Büyük İskender'in ölümünden sonra kentin yönetiminin İskender'in generalleri ve Seleukoslar arasında sürekli el değiştirdiği (Ünal 2006: 81; Ünal ve Girginer 2007: 221-226) ve Seleukosların yönetimine giren (M.Ö.197) yedi kent arasında Mallos'un da adının geçtiği görülmektedir (Hild and Hellenkemper 1990: 464; Şar 2010: 64). Seleukoslar ve Roma Helenistik Dönemde Kilikya bölgesinin İyonya sahilleri gibi kentleşmeye başladığı, günümüzdeki İskenderun, Arsuz, Yumurtalık, Adana, Mallos, Silifke, Tarsus ve Hatay kentlerinin bu dönemde kurulduğu veya geliştiği bilinmektedir (Ünal 2006: 81; Sayar 1999b: 194-216).

Yerleşimin Geç Helenistik Dönemde (M.Ö. 3-M.Ö. 2) Pyramos (Ceyhan) Nehri batısında Kızıлтаhta Köyü yakınlarında kurulduğu ve nehir taşkınlarının taşıdığı alüvyonların altında kalarak önemini yitirdiği tahmin edilen Kilikya'nın en eski kentlerinden Mallos'un yerini aldığı düşünülmektedir (Sayar ve diğ. 1993: 184; 1994: 143; Sayar 2000: 242-250; Sayar ve Öztürk 2010: 247-250). Magarsos'un Didyma-Miletus ve Eleusis-Atina örneklerinde olduğu gibi antik Mallos kentinde yerel bir Anadolu Tanrıçası olan Athena Magarsia'nın kutsal mekânı (Sayar ve Öztürk 2010: 247-250) ve bir kehanet merkezi olarak kullanıldığını görüşü genel kabul görmektedir (Verner 1951: 256-259; Houghton 1984: 92). Kentin kurulduğu tarih tam olarak bilinmemekle birlikte Mallos'un, M.Ö. 450-323 yılları arasında Kilikya'da kendi sikkelerini basan Tarsos, Soloi, Issos, Nagidos ve Kelenderis gibi kentlerden biri olduğu düşünülmektedir (Jones 1937: 196; Tahberer 2005: 58).

M.Ö. 2. yüzyılın ortalarında Rodos'un etkinliğinin kaybolması, Akdeniz'de tehdit oluşturan korsanlara karşı Roma İmparatorluğu tarafından gerçekleştirilen müdahaleler Kilikya'nın siyasal ve kültürel yapısını değiştirmiş olmalıdır (Ünal ve Girginer 2007: 226). Kilikya olarak anılan bölge Pamphylia (Antalya'nın doğusu) ile Milyas'ın (Teke Yarımadası) bir kısmını ve Magarsos kentini de kapsayacak biçimde eyalet yapılmıştır (M.Ö. 80-79) (Ünal ve Girginer 2007: 226). Korsanlar, Romalılar ve taht kavgaları nedeniyle giderek zayıflayan Seleukos yönetiminin Kilikya'yı koruyamadığı, yerleşimin Ermeni Kralı Tigranes tarafından işgal edildiği (M.Ö. 83), yeni kurulan başkent Tigranokerta'ya (Silvan) zorla götürülen bölge halkının ancak Roma egemenliği döneminde yurtlarına dönme olanağı bulduğu (M.Ö. 68) aktarılmaktadır (Sayar 2000: 202-203). Roma egemenliğinin başlaması ile korsan tehditinin ortadan kalktığı; Soli, Mallos ve Adana Epiphaneia gibi kentler ile Lykia, Pamphylia, Pisidia

ve Kıbrıs'ı kapsayan bir alanda Kilikya Eyaleti (Provincia Cilicia) oluşturulduğu ve bölge yönetiminden sorumlu Pompeius'un Ovalık, Dağlık Kilikya ve Tarsus'u başkent yaptığı bilinmektedir (M.Ö. 67) (Sayar 2000: 203-204).

Roma'nın doğu seferleri ile stratejik önemi artan ve M.S. 230 yılında bazı haklar tanınan Mallos'ta, sikkelerde yer alan asker ve sancak tasvirleri yerleşimin koloni kent olduğunun kanıtıdır (Tahberer 2005: 55). 333 yılında Suriye ve Kilikya'da yaşanan veba salgını ile sonrasında çıkan isyanın bölgede duraklama devrini başlattığı, çöküşün izlerinin hemen her Kilikya kentinde görüldüğü ifade edilmektedir. Bizans Döneminde piskoposluk merkezlerinden biri olarak yükselen Mallos kentinin Antakya, Efes, Tarsus ve Kadıköy konsüllerine temsilci gönderdiği (Ünal ve Girginer 2007: 271) aktarılmaktadır. Pers saldırıları ve Arap işgalleri ile zayıflayan Bizans yönetiminin Anadolu'da tehdit olarak gördüğü İslâm ordusunu durdurmak amacıyla Antakya, Tarsus, Malatya ve Erzurum kentlerini bu orduya bırakmış olabileceği düşünülmektedir. Bu süreçte fethedilen Bizans kentlerinin (634-644) İslam sınır karakolları haline getirildiği (Bahadır 2009: 163-178) ve Perslerin bölgenin tümüne egemen olduğu (Ünal ve Girginer 2007: 270-279) anlaşılmaktadır. Bölgede Arap egemenliğinin sonlandırılması için başlatılan seferberlikte Mallos kentinin yakıldığı ve Çukurova'nın tamamının Bizans egemenliğine geçtiği (Ener 1986: 106), yaklaşık üç yüzyıl süren Arap-Bizans savaşları ve son Bizans işgali ile Mallos ve diğer kentlerin boşaltıldığı, bölgenin Bizans, Ermeni, Türk, Moğol, Arap, Memluk ve Haçlılar arasında sık sık el değiştirdiği görülmektedir (Ünal ve Girginer 2007: 285-288).

Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Süleyman Şah'ın 1082 yılında Kilikya'ya gelmesi, Tarsus, Adana, Anazarba ve Misis'i fethetmesi ile Çukurova'nın Müslüman Türklerin eline geçtiği, Türk baskısı ile bunalan Bizans ve Ermenilerin yardım isteğine yanıt veren Papa II. Urbanus'un çağrısı ile Haçlı seferlerinin başladığı ve Bizans'ın bölgeyi geri alma çabalarının 13. yüzyıl başlarına dek sürdüğü bilinmektedir (Honigmann 1970, Sümer 1963: 19-112; Ersan 1998: 83-108; Turan 2010: 70; Gökhan 2012: 70-108; Ünal ve Girginer 2007: 228-293). Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık (1516) ve Ridaniye (1517) zaferleriyle sonuçlanan Mısır Seferi sonrası tüm Çukurova'nın Osmanlı topraklarına katıldığı, bölgenin yurtluk-ocaklık olarak Ramazanoğulları'na verildiği ve 1608 yılına kadar valilik sistemiyle Osmanlılara bağlı bir şekilde yönetildiği anlaşılmaktadır (Kurt 1992: 17-20). Ortaçağ Arap tarihçilerinden İbn'ul Adim de Kara Kilise veya Yanık Kilise olarak da anılan Magarsos kentinin Rumlar tarafından kurulduğunu ve yine onların hücumuyla yıkıldığını ifade etmektedir (Ener 1986: 103-104).

Magarsos Kenti Hakkında Yayınlar, Kazı Çalışmaları ve Yüzey Araştırmaları

Magarsos antik kenti 19. yüzyılda Çukurova'ya gelen Francis Beaufort, (Beaufort 1817: 45), William Martin Leake (Leake 1824: 32) Victor Langlois (Langlois 1854, 1861) Gewond Alisan (Alisan 1899: 42) ve Franz Xaver Schaffer (Schaffer 1903: 74) gibi gezginlerin de dikkatini çekmiş ve incelenmiştir. Bu gezginlerden Alisan yüzey araştırmalarına ve kalıntılara dayanarak kentin planını çıkartmış, Langlois ise kentin kapılarından birinin üzerindeki aslan figürlü Ermeni Kraliyet armasının tasvirini yapmıştır. Bundan başka Çukurova'nın tarihsel ve coğrafi özelliklerini konu alan çalışmalarda Kasım Ener (Ener 1986: 103-104) ve Hadi Altay'ın (Altay 1965) antik ve ortaçağ dönemi kaynakları ve seyahatnameleri inceleyerek yaptıkları değerlendirmelerden Magarsos kentine ilişkin Türkçe kaynaklar oluşturulmuştur. Yerleşime yönelik ilk çağdaş ve bilimsel arkeolojik incelemeler Mallos'un yeri hakkında Kızıлтаhta Köyü önerisi, Magarsos'un mevcut kalıntılarının belgelenmesi ve kent planının çıkarılması kapsamında 1949 yılında H. Th. Bossert ve öğrencilerinin ön inceleme amaçlı ve 1950 yılında

H. Th. Bossert önderliğinde Uğur Bahadır Alkım, Muhibbe Darga ve Lütü Özin'in de yer aldığı bir ekip tarafından gerçekleştirilen çalışmalardır (Bossert 1950a: 661-666; 1950b: 122-125). Kilikya Bölgesi'ndeki prehistorik yerleşimleri saptamak amacıyla 1951 yılında araştırma yapan Amerikalı arkeolog Marjory Veronica Seton Williams ve ekibi de kentin bir Roma yerleşimi olduğunu öne sürmüştür (Williams 1954: 121-174). 1986-1990 yıllarında Kilikya Bölgesi Ortaçağ yerleşimlerinin saptanmasına yönelik araştırma yürüten Friedrich Hild ve Der von Hansgerd Hellenkemper; bölge kentleri ile birlikte Magarsos'u da kapsayan değerlendirmeler sunmuştur (Hild and Hellenkemper 1990: 335-337). Magarsos hakkında en kapsamlı araştırmaları gerçekleştiren M. Hamdi Sayar, epigrafi ve tarihsel coğrafyaya yönelik incelemelerini, 1988 yılından günümüze dek kesintisiz biçimde sürdürmektedir. Sayar 1991 ve 1992 yıllarında Peter Siewert ve Hans Taeuber ikilisi ile birlikte (Sayar ve diğ. 1993, 1994), sonrasında 1993, 1996-2002, 2004, 2006-2009 ve 2010 yıllarında Kültür Bakanlığı kontrolünde yürüttüğü yüzey araştırmalarında, Magarsos antik kentine yönelik bulgularını yayımlamıştır (Sayar 1995: 39-60; 1998: 331-360; 1999a: 409-421; 2000: 237-244; 2001: 275-288; 2002: 111-126; 2003: 59-70; 2004: 155-168; 2006: 1-12; 2008: 277-292; Sayar ve Ercan 2009: 75-84; Sayar 2011a: 247-250; Sayar 2011b: 461-473). Sayar ve arkadaşları 2000 yılında antik kentin güneyinde yer alan Didymoi (İkizler) Adası'nı taramış, 2006-2009 yıllarında ise kentin tiyatro ve stadion dışındaki kamu yapılarının yerlerinin belirlenmesi amacıyla jeofizik çalışmalar yürütmüştür (Sayar 2011: 111-126, 277-292; Sayar ve Ercan 2009: 75-84; Sayar ve Öztürk 2010: 453-458). Bu çalışmalarda; 36x900 m² bir alana yayılan bir hamam yapısı ve bir kamusal yapı jeo-magnet ve jeo-radar ile belgelenmiş, Stadion ve Tiyatro'nun kuzeyindeki 9x900 m²'lik alan taranarak bu yapıların antik kentin ulaşım ağı ile bağlantısı araştırılmıştır. Kentte gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında doğu-batı yönünde bir yol sistemi ve onunla eş zamanlı olduğu düşünülen kent surlarının varlığı saptanmıştır. Jeo-magnet yöntemi ile yerleşimin güney yönünde kent surlarını da (deniz surları) kapsayan 18x900 m²'lik bir alanda Roma ve Bizans hamamları arasındaki bölge incelenerek belgelenmiş, ulaşım ağı ile surların ilişkisi belirlenmiş, Dört Direkler Kubbeli Kilisesi çevresinde çalışılmıştır. Ayrıca kentin doğusunda tapınağın (kutsal mekân) bulunduğu tahmin edilen tepe üzerinde (kara surları), 16x900 m²'lik bir alanda, Fener Burnu yakınlarında üzerinde Gymnasion yapısı olduğu tahmin edilen 2x900 m²'lik bir alanda ve Tiyatro'da amfinin doğusundaki orkestranın içinde (yaklaşık 6x900 m²) jeo-radar çalışması yapılmıştır. Magarsos'ta gerçekleştirilen iki kazı çalışması da tiyatro odaklı olmak üzere Adana Müzesi tarafından 1987 ve 2013 yıllarında yürütülmüştür.

Gezginler ve araştırmacıların incelemeleri dışında antik kent hakkında bilgi veren çalışmalar da kentin bölge içerisindeki önemini anlaşılması açısından değer taşımaktadır. A.H.M. Jones Doğu Roma Eyaletleri Şehirleri (Jones 1937: 196) ve D. Megie Küçük Asya'daki Roma Yolları başlıklı kitaplarında (Megie 1950: 375); Mustafa Hamdi Sayar Antik Kilikya'da Şehirleşme (Sayar 1999b: 193-216), Robert Verner Karataş'ta Grekçe Yazıtlar (Verner 1951: 325-327), A. Houghton Magarsos'ta Bulunan Athena Magarsia Tapınağı (Houghton 1984: 92-110), M. F. Imhoof-Blummer ile Mustafa Hamdi Sayar ve 2007 yılı çalışmalarında bulunan Pelin Ercan Mallos ve Magarsos'un Lokalizasyonu konulu makalelerinde (Ercan 2007: 103-106) kentin kuruluşu ve tarihçesi hakkında bilgiler vermiştir.

Magarsos Antik Kent Dokusunun Fiziksel ve Mekânsal Yapısı

Magarsos antik kenti yerleşim sahasının tarihi süreç içerisinde fiziksel ve mekânsal yapısı hakkında yeterli sayıda yazılı ve görsel belge olmadığı veya -var ise- bu tip belgelere henüz ulaşamadığı için kente yönelik bilgiler sınırlıdır. R. Verner ve A. Houghton'ın da ifade

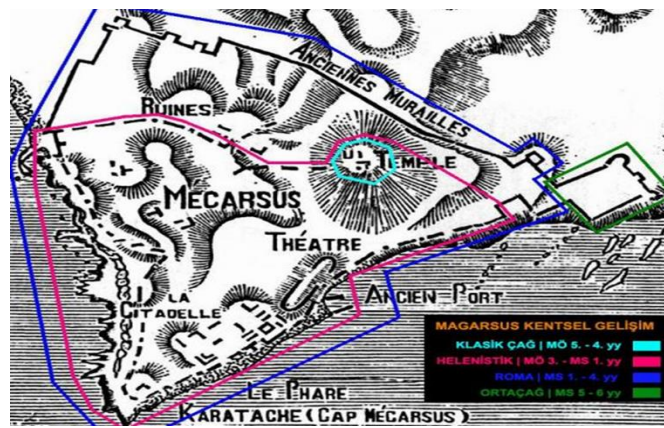
ettiği üzere Ovalık Kilikya'nın önemli sahil kenti Magarsos'un ilk dönemlerinde antik Mallos kentinin kutsal bir mekânı ve bir uydu kent olduğu (Verner 1951: 256-259; Houghton 1984: 92) görülmektedir. Karataş Burnu'nda bulunan bazı onurlandırma yazıtlarında da ticari ve askeri liman kenti olarak IV. Antiochos tarafından M.Ö. 3. yüzyılın son çeyreğinde, Antiokheia adıyla kurulan yerleşimin Mallos kentinin yerine kurulduğu ifade edilmektedir. Yazıtlardaki ifadelerden kutsal mekânın çevresindeki yerel yönetim organlarının bazen Antiokheia, bazen de kentin eski ismiyle anıldığı anlaşılmaktadır. Kentin çevresinde yüzey araştırmalarında ortaya çıkarılan doğu-batı yönünde bir yol sistemi ile eş zamanlı olduğu düşünülen kent surlarının izleri halen okunabilmektedir. Tarımsal faaliyetler sonucunda her yıl tahribata uğramalarına karşın surların M.Ö. 3. yüzyılda Kilikya bölgesinin başka yerlerinde de rastlanan ızgara planlı kent şemasına sahip bir Helenist kentin savunma sistemini gösterdiği söylenebilir (Sayar 1999: 247-250). M.Ö. 140 yılına tarihlenen bir yazıtta Magarsos kentinde bulunan tanrıça Athena Magarsia'ya adanmış tapınağın dönemin önemli kehanet merkezlerinden biri olduğu ifade edilmektedir (Sayar ve diğ. 1993: 184; Sayar 1999: 247-250). Kentin yol sistemine ve bu sistemi destekleyen kaynaklara göre Magarsos'ta yapılaşmanın M.Ö. 2. yüzyıl ortaları veya başlarına tarihlenebileceği anlaşılmaktadır. Alisan ve Sayar'ın tiyatro ve stadion dışındaki kamu yapılarının yerlerinin belirlenmesi amacıyla yürüttükleri çalışmalar sonucunda oluşturdukları haritada gösterilen tapınak alanı kentin kuruluş evresini de göstermektedir (Alisan 1899: 423; Sayar 1998: 336; 1999: 412; 2000: 239; 2001: 276; 2002: 111; 2006: 6; 2009: 76-77; 2010: 454; 2011: 249). Yüzey araştırmalarına göre M.Ö. 1. ve 4. yüzyıl arasında tarihlenen kent surları, Nekropol alanındaki mezarlar (Sayar ve diğ. 1993: 184; 2009: 76) ile tiyatro ve stadion yapıları ile aynı yönde olmayan yol sisteminin, bu yapılardan önce yapıldığı düşünülmektedir. Alisan'ın haritasında kentin merkezinde tapınak ve batı surları arasında kısa çizgilerle tanımlanan ve yerinde yaptığımız incelemelerde de kısmen görülebilen surlar, kentin bu dönemde genişleme eğiliminde olduğunu düşündürmektedir. Haritada tiyatro ve stadion dışındaki surların doğu köşesinde görülen yapı silindirik kuleleri ile Ortaçağ kale tipolojisini anımsatmaktadır (Bkz. Şekil 1). Kentte deniz ve kara yönünde yer alan surlar, Tiyatro, Stadion, hamamlar, Gymnasion, Amphilochos Mezarı, Athena Magarsia Tapınağı'nın bulunduğu alan (Kutsal Mekân) ve kentin kuzeydoğu nekropollerinin yayıldığı yaklaşık 4 km.lik alan bu bölgede büyük bir antik kentin varlığını belgelemektedir. Yüzey araştırmaları ile Karataş Burnu'nda, fenerin güneyinde açığa çıkarılan ve Helenist dönemlere tarihlenen blok mermer parçasının her iki yüzündeki yazıtlarda, olasılıkla kentin yerel yönetim organları tarafından kente hizmet eden kişilere vatandaşlık hakkı verilmesi ile ilgili olabileceği düşünülen Prytanie kurumu ifadesi yerleşimin bölgede önemli bir kent olduğu görüşünü desteklemektedir. Magarsos çevresinde Kızıлтаhta Köyü yakınında bulunan Mallos kenti sakinlerinden varsıl bir kadının eşini (Sayar ve diğ. 1994: 143-144; 2009: 76-77) ve Tanrıverdi Köyü'nde Antiocheia Kenti Meclisi'nin bir hemşehriyi onurlandırmak üzere diktirildiği düşünülen iki heykel kaidesi üzerindeki yazıtlar kentin önemli bir yerleşim olduğunun kanıtıdır. Bundan başka Çakırören Köyü'nde bulunmasına karşın Magarsos kentinden getirildiği anlaşılan bir heykel kaidesi (Sayar 1999: 412) de bu görüşü destekler niteliktedir.

Karataş İlçesi civarında ve Magarsos antik kent alanında bulunan mezar yazıtları, sütun başlıkları, yazıtlı heykel kaideleri, adak sunağı (Magarsos'tan Tanrıverdi Köyü'ne götürülmüştür) ve mermer üzerindeki aslan pençesi figürü Roma, Erken Hıristiyanlık ve Helen dönemlerine tarihlendirilmektedir. Ayrıca Magarsos'a ait olduğu bilinen ve günümüzde çevreye dağılmış olduğu görülen blok taşlar ile ana kayalara oyulmuş dikdörtgen

ve kare biçiminde havuzların bu dönemde balık kurutma ve tuzlama işleminde kullanılmış oldukları düşünülmektedir (Bossert 1950: 661; Sayar ve diğ. 1993: 184; 1994: 143; 1998: 336; 1999: 412). M.Ö. 334'lerde Büyük İskender kontrolünde imar faaliyetlerinde gelişme gösteren kente Büyük İskender tarafından bir köprü yaptırıldığı bilinmektedir. Günümüzde Akdeğirmen olarak tanımlanan mevkide yer alan, Osmanlı Dönemi'nde birkaç kez yenilenerek kullanılan ve yanına 18. yüzyılda su değirmenleri eklenen köprünün birkaç kemerinin halen ayakta olduğu görülmektedir (Hellenkemper 1990: 185; Sayar ve diğ. 1994: 143-144). Köprünün yüzey araştırmalarında ortaya çıkarılan doğu-batı yönünde bir yol sisteminin devamı niteliğinde olduğu, yerleşime batı yönünden gelenleri Aigeai'ya (Yumurtalık) ulaştırdığı düşünülmektedir. Magarsos yerleşiminde günümüzde de kalıntıları görülebilen surlar, kentin güney yönünde genişlediğini düşündürmektedir. Kentin kapılarından birinin üzerinde yer alan ve Langlois'in tasvirini yaptığı aslan figürlü Ermeni Kraliyet armasının dışında (Langlois 1861: 422) bu döneme ait fiziksel ve mekânsal veri bulunmamaktadır. Karataş Fener Burnu'ndaki yapılaşmanın Roma Dönemi sonrasında Geç Ortaçağ boyunca da süregeldiği anlaşılmaktadır. Kentte en son yapılaşmanın Roma Dönemi yol sistemine göre oluşturulmuş bir yerleşim planı ile Osmanlı Dönemi'ne tarihlenmesi mümkündür. 16. yüzyıl başlarında Piri Reis'in 1517 tarihli Kitab-ı Bahriyesi adlı eserinde Od Kalesi adıyla anılan Magarsos yerleşiminin (Ener 1986: 103-104) önemini tamamen kaybettiği, küçük bir kale ve iskeleden ibaret olduğu görülmektedir.

Magarsos Antik Kenti Koruma ve Plan Çalışmaları

Magarsos antik kentine yönelik 1899 yılında Gewond Alisan tarafından yapılan ilk plan çalışması olarak tanımlanabilecek haritada kentin orta bölümünde tapınak ile batı surları arasında kısa çizgilerle tanımlanan deniz ve kara yönünde oluşturulmuş surlara ilişkin izler görülmektedir (Şekil 1). Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun, 08 06 1988 tarih ve 57 sayılı kararı ile Magarsos antik kentinin güney ucunda burun olarak tabir edilen yaklaşık 12 hektarlık alan I. Derece, bu alanın dışında kalan 128 hektarlık alan ise III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiştir. Toplam 140 hektar büyüklüğündeki Magarsos Arkeolojik Sit Alanı planlama alanıyla birlikte 158 hektardır (Şekil 2).

Şekil 1. Magarsos Antik Kenti (G. Alisan 1899)

Şekil 2. Mağarsos Antik Kenti I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı (Karataş Belediyesi Arşivi)

Mağarsos kentine yönelik olarak hazırlanan ilk Koruma Amaçlı İmar Planı 30.01.1992 tarih ve 10948 sayılı karar ile Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onanmıştır. Bu plana alanın doğusunda bulunan doğal sit alanı da eklenerek hazırlanan Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı aynı kurulun 10.10.2000 tarih ve 3927 sayılı kararı ile onanarak yürürlüğe girmiştir.

Koruma Amaçlı İmar Planı ile hipodrum, tiyatro, tonozlu yapı, kır kahveleri, büfeler ile arkeoparkın da yer aldığı 12 hektarlık I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde her türlü yapılaşma ve kullanım kararı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun izinine tabiidir. Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında 128 hektarlık III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan turistik tesis alanı, tercihli kullanım alanı, çarşı, resmi kurum alanı, sosyal kültürel tesis alanı, sağlık alanı, eğitim alanı, spor alanı ve park alanı için yapılaşma koşulları belirlenmiştir (Şekil 3). Bundan başka Mağarsos kenti için hazırlanan ve arkeolojik sit alanının tümünü planlama alanı olarak belirleyen 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı da Kültür Bakanlığı'nın 16.09.2013 tarih 14398 sayılı Olur'u ile onanmıştır (Şekil 4).

Şekil 3. 2000 tarihli Mağarsos Antik Kenti Koruma Plan Sınırları (Yükseliş İmar A.Ş. Arşivi)

Şekil 4. 2013 tarihli Mağarsos Antik Kenti 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
(Yükseliş İmar A.Ş Arşivi)

Mağarsos antik kenti planlama alanı içerisinde, korunması gerekli anıtsal yapılar kimliğine sahip sur kalıntıları, tonozlu yapı, tiyatro, hipodrum, Bizans ve Osmanlı hamamı, sarnıçlar, çıkarılmış mezar odaları ile nekropol ve tanımlanamayan iki yapı kalıntısı olmak üzere toplam 11 yapı dışında herhangi bir yapılaşma bulunmamaktadır. Kentin güney (deniz) yönünde sit sınırlarının dışında kalan bölge doğal sit alanı ilan edilmiş, kıyılar ise dalışa yasak bölge olarak tanımlanmıştır. Kentin bu yönünde denize düşmüş surlar ile antik limana ait olduğu düşünülen kalıntılar mevcuttur. Doğu, batı ve kuzey yönlerinde kara surları ve sit alan sınırları ile örtüşen alanın kuzeybatı ve güneydoğusunda iki ayrı tatil sitesi, kuzeydoğusunda küçük ölçekli bir çiftlik yapısı antik Mağarsos kenti ile sınır oluşturmakta ve kenti çevrelemektedir (Fotoğraf 2). Alanda yapılan çalışmalarda, sit alanı sınırlarını da oluşturan surların dışında yerleşimin varlığına dair herhangi bir arkeolojik kalıntıya şimdilik ulaşılamamıştır.

Fotoğraf 2. Mağarsos Antik Kenti III. Derece Arkeolojik Sit Alanı
(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

- A. Mağarsos Kentine Kuzeybatı Yönünde Sınır Tatil Sitesi
- B. Mağarsos Kentine Kuzeydoğu Yönünde Sınır Çiftçi Evi
- C. Mağarsos Kentine Güneydoğu Yönünde Sınır Tatil Sitesi

1992 yılından günümüze, Magarsos antik kentine yönelik hazırlanan koruma amaçlı imar planlarının sağlıklı bir eylem planı içermemesi nedeniyle kentin korunması bağlamında olumlu bir gelişme sağlamadığı söylenebilir. Koruma amaçlı imar planları yerleşimde antik kente ait korunması gerekli anıtsal kültür varlığı olarak görülen yapıların açığa çıkarılması ve kentin bir ören yeri olarak turizme kazandırılarak korunmasına yönelik 2013 yılında gerçekleştirilen kısa süreli tiyatro kazısı dışında hiçbir gelişme yaşanmamıştır. Günümüzde değişen ve gelişen şartlara uyum sağlayamayarak güncelliğini yitiren mevcut planın, Magarsos antik kent alanının korunması ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için koruma-kullanma dengesinin değerlendirilmesi ve kentin turizme kazandırılmasına yönelik planlamalara alt yapı sunacak biçimde revize edilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu kapsamda 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Revizyonu ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Revizyonu hazırlanmaktadır.

MAGARSOS KENTİNDE KORUMA ALTINA ALINAN ANITSAL YAPILAR

Antik kentin güney bölümünün bir kısmını kaplayan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda 1 tiyatro, 1 hipodrum ve tanımlanamayan tonozlu bir yapı yer almaktadır. III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda ise sur kalıntıları, 2 hamam, 2 sarnıç, tanımlanamayan 2 yapı kalıntısı ve mezar odalarını da içeren 1 netropol bulunmaktadır. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 3386 Sayılı Tabiat ve Kültür Varlıklarının Tespit ve Tescili Yönetmeliği ve yine bakanlığın İlke Kararları gereğince arkeolojik sitlerin korunması ve kullanılması koşulları Magarsos Antik Kenti için de belirlenmiştir. Magarsos kentinde I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda tescillenerek koruma altına alınan anıtsal yapılar sınıflandırılarak, fiziksel ve mekânsal özellikleri tanımlanmıştır. İkinci etapta ise yerleşimde yer alan anıtsal yapılar planlama kararları ile analiz edilmiştir.

Magarsos Kentinde Koruma Altına Alınan Anıtsal Yapıların Özellikleri

Surlar (deniz ve kara surları) ve Küçük Kale olarak tanımlanan kule

Yerleşimde yapılan incelemelerde yüzeyden görülebildiği kadarı ile kuzey hattı boyunca devam eden yükselti, kuzey ve kuzeybatı yönünde yer alan sur kalıntılarının büyük ölçüde sağlam olduğunu düşündürmektedir. Surların batı, kuzeydoğu ve doğu bölümü ise net biçimde algılanamamaktadır. Güneydoğu yönünde sur sistemi Küçük Kale olarak tanımlanan mevcut kulesi ile birlikte yüzeyden görünmekte iken, güney yönünde yer alan deniz surlarının günümüze ulaşmış kısımlarının oldukça tahrip olduğu izlenmektedir. Magarsos antik kentinin en geniş sınırlarının mevcut sur sistemi dahilinde olduğu bilinmekle birlikte, sur dışındaki yerleşimin varlığına dair herhangi bir arkeolojik kalıntıya ulaşılamamıştır.

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde Magarsos Antik Kent Planlama alanının kuzey ve kuzeybatı yönünde yer alan sur kalıntıları 10.10.2000 tarih ve 3927 sayılı kararla onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı paftalarına işlenmiştir (Fotoğraf 3). Günümüzde insan eliyle veya doğa olayları ile tahrip edilmiş olan ve bütünsellik göstermemesi nedeniyle yüksekliği ve uzunluğu tespit edilemeyen özellikle kuzey yönündeki sur kalıntılarının arazinin sürekli işletilmesinin etkisi ile toprak altında kaldığı görülmektedir (Fotoğraf 4). Alisan'ın 1899 yılında hazırladığı kent planında Karataş Burnu'nun doğu ve batısında V şeklinde beş kuleyle desteklenmiş surların tanımlanmış olmasına karşın, yerleşimin kuzeydoğu yönünde yer aldığını düşündüğümüz iki kuleden sadece bir köşe kuleye yer verilmiştir (Fotoğraf 5), (Bkz. Şekil 1). Alisan'ın planına göre Roma döneminde inşa edildiği düşünülen surların günümüze

ulaşan bölümlerinden de anlaşıldığı üzere taban seviyesinde kesme blok taşların kullanıldığı ve surların sahip olduğu burç sayısının zaman içerisinde yapılacak kazılarla tespit edilebileceği söylenebilir.

Fotoğraf 3. Magarsos Antik Kenti Sur Kalıntıları (Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Fotoğraf 4. Magarsos Antik Kenti Toprak Altında Kalan Sur Kalıntıları

(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Fotoğraf 5. Magarsos Antik Kenti Kuzey Surlarından Burç Tabanı

(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Hipodrom

Alisan'ın planında yeri belirtilmemiş olan Hipodrom, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 08.06.1988 tarih ve 57 sayılı kararı ile sit alanı olarak tescil edildiği kararına göre I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda görülmektedir. Yapı 10.10.2000 tarihinde onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı'nda hipodrom olarak kayıt altına alınmış ve paftalara işlenmiştir. I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın güneyinde ve deniz kenarında yer alan hipodromun tamamı toprak altında olduğu ve yapının zemini ile arazinin doğal zemini

arasında kot farkı bulunduğu için algılanamamaktadır. Geç Roma Dönemi'nde yapıldığını düşündüğümüz ve kuzeybatı-kuzeydoğu doğrultusunda konumlanmış yarım daire plan şemasına sahip hipodrom amfisinin (sphenone) kuzeybatı yönünde yer alan oturma sıraları arazi eğimi nedeniyle algılanamamaktadır. Buna karşın hipodromun kuzeydoğu bölümünde sahne ve sahne gerisine (skene) ait büyük boyutlu blok taşlara rastlanmaktadır. Yapının bulunduğu alanda günümüzde tarım yapılıyor olması da hipodrom alanını tahrip etmektedir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Magarsos Antik Kenti Hipodromu (Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Tiyatro

Planlama alanında I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde Hipodrom'un doğusunda yer alan ve 10.10. 2000 tarihinde onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı paftalarına işlenen tiyatro yapısının Alisan'ın 1899 yılında hazırladığı Magarsos'un kent planında belirgin bir şekilde işlendiği ve tiyatro olarak belirtildiği görülmektedir (Bkz. Şekil 1). Tiyatro için 1988 yılında kazı başkanı M. Arif Bilici tarafından başlatılan kazı çalışmaları 1997 ve 2013-2014 yıllarında Adana Arkeoloji Müzesi tarafından sürdürülmüştür (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7. Magarsos Antik Kenti Tiyatro (Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Tiyatro için 1997 yılında gerçekleştirilen kazılarda yapı temellerinde kalker taşı, orkestra kısmında da kısmen mozaik kaplama kullanıldığı tespit edilmiş, Helenistik Dönem'e ait tabak, kâseler, Roma Dönemi'ne ait çeşitli cam şişe parçaları, M.Ö. 4. yüzyıldan başlayarak M.S. 9. yüzyılda Bizans Dönemi'ne dek kullanılmış sikkeler bulunmuştur. 2013-2014 yılları kazılarında ise tiyatro yapısının toprak altında bulunan amfi (cavea) bölümü büyük ölçüde açığa çıkarılarak güney yönüne bakan bir yamaca yaslandırılmış ve sahne ve sahne gerisi (orkestra ve skene) bölümleri ise kazı çalışmalarının sürdürülememesi nedeniyle toprak altında bırakılmıştır (Fotoğraf 8). Tiyatro kazılarında ortaya çıkan cam şişe parçaları yapının Roma Dönemi'ne tarihlenmesini sağlarken, sikke buluntuları da tiyatronun sonraki dönemlerde Bizanslılar tarafından da bir süre kullanıldığını göstermektedir.

Fotoğraf 8. Magarsos Antik Kenti Tiyatro Amfi (Cavea) Bölümü
(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Sarnıçlar

Magarsos antik kentinin III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda sarnıç olduğunu düşündüğümüz birbirinden bağımsız iki yapı yer almaktadır. Bu yapılar 10.10.2000 tarihinde onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı'nına işlenmiştir. I. Derece Sit Alanı'nı da içine alan ve Magarsos kenti planlama alanının mülkiyet durumu paftasına bakıldığında A Sarnıcı olarak tanımlanan yapının 352 Ada Parsel 1 ve 2 de yer aldığı ve B Sarnıcı olarak tanımlanan yapının ise Ada 344 ile 343 adaları arasında bulunduğu görülmektedir.

A sarnıcı

Tamamı planlama alanı olan Magarsos Antik Kenti içinde ve kentin kuzeybatı bölümünde bulunan, günümüzde tamamen toprak altında olduğu için plan şeması, sarnıcın üst örtüsü, kullanılan malzeme ve ölçüleri de çözümlenememiştir. İzlerden okunabilen kısımlardan Roma Dönemi'nde yapılmış kare formda bir yapı olabileceğini düşündüğümüz sarnıcın kesme taşla inşa edildiği bilinmektedir (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9. Magarsos Antik Kenti A Sarnıcı (Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

B sarnıcı

Magarsos Antik Kenti'nin yaklaşık olarak merkezinde ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın kuzeydoğusunda Osmanlı ve Bizans hamamlarına yakın bir mesafede bulunan, diğer alanlara kıyasla daha düşük kotta yer alan ve dikdörtgen şemalı olduğu gözlemlenen ve 2000 tarihli Koruma Amaçlı İmar Planı paftalarında da görülen bu kalıntının Roma Dönemi'nde yapılmış bir sarnıç olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 10). Günümüze sadece bir duvarı ulaşabilmiş olan yapının özgün boyutlarının, işlevinin ve plan şemasının temel seviyesini açığa çıkaracak bir arkeolojik kazı ile tespit edilebileceği anlaşılmaktadır. Günümüze ulaşan kalınlığı 50-65 cm. ve uzunluğu 4-8 m. olduğu düşünülen tek duvar kalıntısında kullanılan kesme taş ve tuğla malzeme yapının yığma teknikle inşa edildiğini göstermektedir.

Fotoğraf 10. Magarsos Antik Kenti B Sarnıcı (Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Hamamlar

Magarsos Antik Kenti'nin III. Derece Sit Alanı içerisinde iki farklı hamamdan kalma olduğu düşünülen birbirinden bağımsız iki ayrı kalıntısı yer almaktadır. Mülkiyet durumu paftasında Ada 357 ile 358'e yakın bir alanda bulunan ilk kalıntının malzeme ve malzeme kullanım tekniğinden hareketle Osmanlı Dönemi'nde yapılmış bir hamamdan kalmış bir bölüm, bu hamama çok yakın mesafede bulunan diğer kalıntının ise Bizans Dönemi'nde yapılmış bir hamam kalıntısı olduğu söylenebilir. Farklı medeniyetler tarafından yapılmış iki farklı hamamdan kalma kalıntılar Alisan'ın 1899 yılında çizdiği Magarsos kent planında yer almamaktadır.

Osmanlı hamamı

Hamam antik kentin yaklaşık olarak merkezinde, diğer alanlardan daha düşük kotta yer almaktadır. 10.10.2000 tarihinde onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı paftalarında kayıt altına alınan hamamdan kalma kalıntı, Bizans Dönemi hamam kalıntısı olduğunu düşündüğümüz yapının yaklaşık 20 m. kuzeybatısındadır. Günümüzde tamamen toprak altında olması nedeniyle plan şeması ve cephe unsurları anlaşılabilen hamam, arazi zeminiyle arasında oluşan kot farkından dolayı bir höyük görüntüsü vermektedir. Mevcut duvar kalıntılarında kesme taş malzeme ile yığma tekniğinde inşa edildiği anlaşılan hamamın içine girilebilen küçük bir bölümünde beşik tonozla örtülü iki eyvan tespit edilmiştir. Hamamın yakınında yer alan ve Erken Roma Dönemi'ne tarihlenen yazıtlı bir heykel kaidesinin ortaya çıkartılması sırasında ağır tahribata uğradığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle hamamın yapım tarihinin tespit etme olanağı bulunmamaktadır (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11. Magarsos Antik Kenti Osmanlı Hamam Kalıntısı
(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Bizans hamamı

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde ve 2000 tarihli Koruma Amaçlı İmar Planı paftalarında kayıt altına alınan kalıntı, kentin yaklaşık olarak merkezinde, diğer alanlardan

daha düşük kotta ve Osmanlı Hamamı olduğunu düşündüğümüz yapıya kuzeydoğu yönde yakın konumlanmaktadır. Günümüze sadece bir duvarı ulaşabilmiş olan yapının özgün boyutlarının, işlevinin ve plan şemasının temel seviyesini açığa çıkaracak bir arkeolojik kazı ile tespit edilebileceği görülmektedir. Mevcut duvar kalıntısından kesme taş ve tuğla malzeme ile yığma teknikle inşa edildiği anlaşılan yapının Bizans Dönemi'nde yapılmış bir hamam olabileceği düşünülmektedir (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 12. Magarsos Antik Kenti Bizans Hamamı Kalıntısı Duvarı

(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Tanımlanamayan yapı kalıntıları

Magarsos antik kenti içerisindeki işlevi tanımlanamayan ve Tonozlu Yapı Kalıntısı olarak isimlendirdiğimiz yapı kalıntılarında biri (tonozlu yapı kalıntısı) I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nda ve diğer ikisi ise (A ve B yapı kalıntısı) III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer almaktadır.

Tonozlu yapı kalıntısı (I. Derece arkeolojik sit alanı)

I. Derece Sit Alanı içerisinde hipodrumun üst kısmında, mülkiyet durum paftasına göre Ada 367'nin doğusunda yer alan yapı kalıntısı 10.10.2000 tarihinde onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı paftalarında görülmektedir. Günümüzde neredeyse tamamı toprak altında olan ve tonozlu üst örtüsünün bir kısmı toprak üzerinde olduğu için tonozlu yapı kalıntısı olarak isimlendirdiğimiz kalıntı, arazi zeminiyle arasında oluşan kot farkı nedeniyle bir höyük görünümündedir. Plan şeması ve cephe özellikleri anlaşılamayan yapının duvar kalıntılarında kesme taş ile yığma teknikle inşa edildiği anlaşılmaktadır. Yapının içine girilebilen küçük bir bölümü dikdörtgen planlı tonozlu bir mekândan ibarettir. Kalıntının Geç Roma Dönemi'nde yapılmış ve yakınındaki Hipodrom yapısıyla da ilişkilendirilebilecek bir yapı olduğu söylenebilir (Fotoğraf 13, 14).

Fotoğraf 13. Magarsos Antik Kenti Tonozlu Yapı Kalıntısı

(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Fotoğraf 14. Magarsos Antik Kenti Tonozlu Yapı Kalıntısı Tonoz Örgüsü

(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

A Yapı kalıntısı (III. Derece arkeolojik sit alanı)

III. Derece arkeolojik sit alanı içerisinde günümüze ulaşamamış olan Athena Magarsia Tapınağı'nın (Kutsal Mekân) güneyinde, mülkiyet durum paftasında Ada 340'ın kuzeyinde gösterilen yapı kalıntısı, arazi zeminiyle arasında oluşan kot farkı nedeniyle daha düşük kotta yer almaktadır. Osmanlı ve Bizans hamamlarına kuzey yönde çok yakın mesafede bulunan A yapı kalıntısı 10.10.2000 tarihinde onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı paftalarında kayıt altına alınmıştır. Günümüze sadece bir duvarı ulaşabilmiş olan yapının özgün boyutlarının, işlevinin ve plan şemasının temel seviyesini açığa çıkaracak bir arkeolojik kazı ile tespit edilebileceği görülmektedir. Mevcut duvar izlerinden kesme taş ve tuğla malzemeden yığma teknikle inşa edildiği anlaşılan kalıntının, Athena Magarsia Tapınağı'na yakın konumda olması, bu izlerin tapınağa bağlı bir yapıdan kalma olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum dikkate alındığında yapının tapınakla eş zamanlı veya tapınağın inşasından önce ya da sonra inşa edilmiş olabileceği tahmin edilmektedir. A yapı kalıntısının Roma Dönemi'nde inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15. Magarsos Antik Kenti Tanımlanamayan A Yapı Kalıntısı

(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

B Yapı kalıntısı (III. Derece arkeolojik sit alanı)

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kuzeybatıdaki sarnıcın güneyinde bulunan B yapı kalıntısı 10.10.2000 tarihinde onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı'nda kayıt altına alınmıştır. Günümüzde tamamen toprak altında olan kalıntı, arazi zeminiyle arasında oluşan kot farkından dolayı bir höyük görüntüsü vermektedir. Plan şeması ve cephe özellikleri anlaşılamayan yapı kalıntısına ait duvar izlerinden yapının kesme taş ve tuğla malzemeden yığma teknik ile inşa edildiği anlaşılmaktadır. İşlevi bilinmediği için tarihlendirilemeyen

yapının kullanılan malzeme ve malzeme tekniğine bakılarak Roma Dönemi'nde inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 16. Magarsos Antik Kenti B Yapı Kalıntısı

(Ç.B. DİKMEN ve F. TORUK Arşivi, 2015)

Nekropol

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde, Magarsos antik kentinin kuzey ve kuzeybatı bölgelerinde sınırları ve büyüklüğü tespit edilememekle birlikte, geniş bir alana sahip olduğunu düşünülen bir Nekropol bulunmaktadır (Fotoğraf 17). Üzerinde kaçak kazılar dışında herhangi bir bilimsel kazı çalışmalarının yapılmadığı anlaşılan Nekropol alanında tarımsal faaliyetler sonucunda ölçüleri tam olarak anlaşılamayan bir lahit kapağı bulunmuştur. Nekropol alanında kaçak kazılar ile tahrip edilmiş yaklaşık 1.65x4x4 m. ölçülerinde üzeri tonoz örtülü adı bilinmeyen bir mezar odası tespit edilmiştir. Plan şeması, malzeme, ölçü ve malzeme kullanım tekniğine bakılarak mezar odasının Roma Dönemi'ne ait olduğu söylenebilir (Fotoğraf 18). Alisan'ın kent planında yeri belirtilmeyen Nekropol alanında olası mezar odalarının açığa çıkarılabilmesi için alanda bilimsel kazıların yapılması gerekmektedir.

Fotoğraf 17. Margasos Antik Kenti Nekropol Alanı (Sayar 2009)

Fotoğraf 18. Magarsos Antik Kenti Nekropol Alanında Mezar Odası (Sayar 2009)

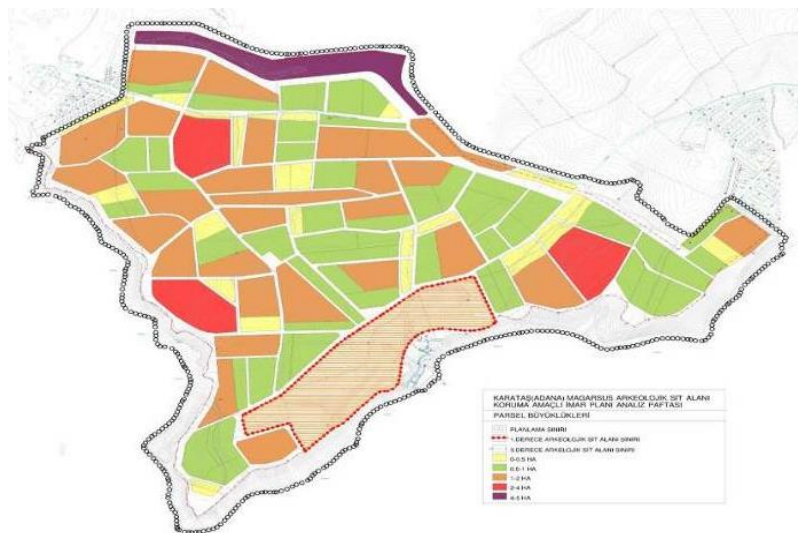
Günümüze ulaşamamış yapılar

Athena Magarsia Tapınağı

Günümüze ulaşamamış olan ve Alisan'ın 1899 tarihinde yapmış olduğu Magarsos kent planında tiyatronun kuzeyinde hafif eğimli bir alanda gösterilen tapınak, Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Tapınak alanında ortaya çıkarılan Roma Dönemi sikkeleri üzerinde betimlenen yapının tapınak olabileceği düşünüldüğünde Athena Magarsia Tapınağı'nın iki odalı ve tonozlu bir yapı olduğu söylenebilir. Yapının Roma sikkelerinde betimlenmiş olması tapınağın Erken ve Geç Roma Dönemi aralığında yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, Mallos kentinin M.Ö. 4. ve 5. yüzyıllarda Kilikya'da kendi sikkelerini basan kentlerden birisi olduğu da bilinmektedir. Mallos gibi Tarsos, Soloi, Issos, Nagidos, Kelenderis ve Kilikya kentlerinde M.Ö. 450 ile 323 yılları arasında çeşitli staterlerin basılmış olması bu savı desteklemektedir.

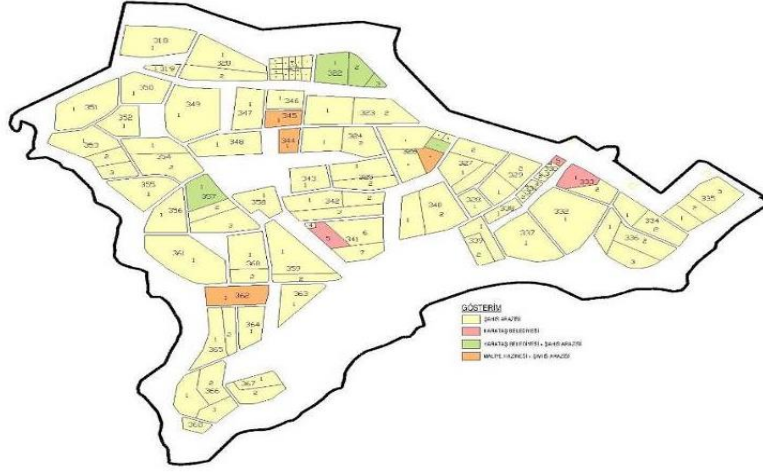
Magarsos Kentinde Koruma Altına Alınan Anıtsal Yapıların Analizi

Planlama alanıyla birlikte toplam 158 hektar büyüklüğündeki Magarsos antik kentinde parsel kullanımı düşük eğimli güney yönünde gerçekleşmektedir. Kentin oluşumuna göre eğim ve manzara yönü parselden parselde değişmektedir. Alan üzerinde günümüzde yapılaşma olmadığı ve sit alanı olması nedeniyle III. Derece Arkeolojik Sit Alanı dışında yapılaşmaya izin verilmeyeceği dikkate alındığında parsel kullanımının planlama sonrası şekilleneceği söylenebilir. Tiyatro ve günümüze ulaşamamış olan tapınağın parselde yerleşimi incelendiğinde her iki yapının da güney yönünde manzaralı hafif eğimli bir alanda konumlandıkları görülmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planı analizlerine göre Magarsos antik yerleşiminin parsel oluşumları, büyüklükleri ve mülkiyet durumları incelendiğinde parsel büyüklüklerinin 0-0,5, 0,5-1, 1-2, 2-4 ve 4-5 hektar olmak üzere 5 grup oluşturduğu ve parsellerin çoğunluğunun 0,5-1 ve 1-2 hektar aralığında olduğu söylenebilir (Şekil 5). Alanda mülkiyet durumu incelendiğinde şahıs, Karataş Belediyesi, Karataş Belediyesi+şahıs ve Hazine+şahıs arazisi olmak üzere 4 farklı mülkiyet durumu ile karşılaşmaktadır. Planlama alanında genelde şahıs arazilerinin yoğun olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 6).

Şekil 5. Magarsos Antik Kenti (Planlama Alanı) Parsel Büyüklükleri

(Yükseliş İmar A.Ş. Arşivi)

Şekil 6. Margasos Antik Kenti Mülkiyet Durumu (Yükseliş İmar A.Ş. Arşivi)

Magarsos antik kenti içerisindeki anıtsal yapıların nitelikleri incelendiğinde planı okunabilir tek yapının tiyatro olduğunu söylenebilir. Genellikle tek katlı olan tonozlu yapı ve hamamlar ile nekropol alanında bulunan mezar odasında da olduğu gibi tonoz örtülü bu yapılardan günümüze ulaşamayan tapınağın mimari özelliklerini söyleme olanağı bulunmamaktadır. Magarsos yerleşiminde anıtsal yapıların ve yapı kalıntılarının kat durumları incelendiğinde alandaki yapıların tümünün tek katlı olduğu görülmektedir. Günümüzde sadece bulunduğu alandan dolayı Nekropol olarak nitelendirdiğimiz alan dışında yapıların plan şemaları da toprak altında veya kalıntı olmaları nedeniyle okunamamıştır. Anıtsal yapılar arasında plan şeması kısmen anlaşılabilen yapılar tiyatro, Osmanlı hamamı olarak tanımlanan yapı ve nekropol alanındaki mezar odasıdır. Bu yapılardan planı en net okunabilen tiyatro klasik Helen tiyatro şemasını yansıtmaktadır. Plan şeması net biçimde okunamamakla birlikte, tonoz örtülü ve iki eyvanlı olduğu anlaşılan Osmanlı hamamı Erken Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir. Mezar odasının ise üzeri tonozla örtülü kare bir mekân olmasının yanı sıra, duvar diplerindeki mezar yuvalarıyla tipik Roma Dönemi mezar yapıları plan şemasına sahip olduğu söylenebilir. Bu yapıların mekânları ve bu mekânlarda kullanılan yapı malzemeleri incelendiğinde tiyatro dışında kareye yakın iki mekânlı, üzeri beşik tonoz örtülü olduğu, kesme blok taş ve kısmen ateş tuğlası kullanılarak yığma teknikle inşa edildiği görülmektedir. Eğimi az bir arazide ve savunmaya yönelik kurulmuş olan kentin başta surlar olmak üzere tüm yapılarında aynı malzemenin kullanıldığı söylenebilir. Yapıların pencere, kapı, baca vb. yapı bileşenleri ile ilgili bilgiye, yapıların toprak altında kalmaları veya zaman içerisinde yıkılmış olmaları nedeniyle ulaşılamamıştır. Bu yapılardan tiyatronun zemin döşemesinin taş, diğerlerinin sıkıştırılmış toprak olduğu görülmektedir.

Magarsos antik kenti'nin sınırları içerisinde ele aldığımız yapı ve yapı kalıntıları herhangi bir dönemde restorasyon geçirmediği gibi, cephe ve iç mekanlarda da değişiklik yapılmamış olduğu söylenebilir. Magarsos yerleşiminde yer alan yapı ve yapı kalıntılarının hemen hemen tümü Roma, Erken Hıristiyanlık ve Helenistik dönemlere tarihlendirilirken Osmanlı hamamı olarak bilinen ve bu tarihsel sürece tezat oluşturan hamamın 15. yüzyıl başlarında yapılmış olduğu söylenebilir. Planlama alanı içerisinde yer alan anıtsal yapı ve yapı kalıntılarının hiçbirinde inşa tarihini veren kitabeye rastlanmamıştır. Bu nedenle yapıların tarihlendirilmesinde mimari özellikleri (plan şeması, yapı malzemesi, yapım tekniği vb.) veya yakınında bulunmuş lahit ve sütun kaidesi gibi objelerin üzerinde bulunan yazıtlardan

yararlanılmıştır. Osmanlı hamamı dışında yerleşimdeki yapıların özgün fonksiyonlarını muhafaza ettikleri söylenebilir. Osmanlı hamamı olarak bilinen yapının ise bir Roma Dönemi hamamından dönüştürülerek tekrar aynı işlevle kullanılmış olabileceği de düşünülmelidir.

MAGARSOS ANTİK KENTİNDE ANITSAL YAPILARIN KORUNMASINA YÖNELİK ÖNERİLER

1992 yılından günümüze geçen sürede Magarsos antik kentine ait yapıların açığa çıkarılması, yerleşimin bir ören yeri olarak turizme kazandırılması ve korunmasına yönelik hazırlanan koruma amaçlı imar planlarının yerleşime olumlu bir gelişme sağlayamadığı söylenebilir. Magarsos için hazırlanan koruma amaçlı imar planları değişen ve gelişen şartlara uyum sağlamadığı için güncelliğini yitirmiş, 2013 yılında kısa süren tiyatro kazısı dışında yerleşimin korunmasına katkı sağlayamamıştır. Bu nedenle alanın korunması, koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirilmesi, sağlıklı bir proje alt yapısı ile gelecek kuşaklara aktarılması ve Magarsos antik kentinin turizme kazandırılmasına yönelik 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Revizyonu ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Revizyonu'nun hazırlanması zorunlu görülmektedir.

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun almış olduğu Magarsos Antik Kenti ile ilgili koruma amaçlı kararlar doğrultusunda 1/1000 ve 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nın hazırlanması istenmiştir. Magarsos Roma Dönemi'ne ait deniz ve kara surları, hipodrum, tiyatro, sarnıçlar, Osmanlı ve Bizans hamamları, tanımlanamayan yapı kalıntıları ve nekropol ile karakteristik özellik arzeden ve geçmiş uygarlıkların izini günümüze taşıyan önemli yapıların bulunduğu yerleşimlerden biridir. Bu nedenle Magarsos antik kentinin sahip olduğu ve yukarıda anılan kurul tarafından tescillenen anıtsal yapılar ile yapı kalıntılarının kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla korunması ve yaşatılması esastır. Toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını mekana yansıtması nedeniyle tarihi yapıların taşıdığı belge değeri, evrensel koruma söyleminde: *".....bulunduğu çevrenin, sosyal, kültürel, ekonomik yaşamını yansıtan ve böylece daha sonraki nesillere bu konuda doğru ve doğrudan bilgi aktaran değerler bütünü.."* olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan günümüzde tarihi çevrelerin korunması duyarlılığı, korunması ve değerlendirilmesi ülkelerin kültürel ve tarihi miraslarına, geçmişlerine verdikleri değer en önemli göstergesidir. Bu bağlamda tarihi çevrelerin yok olması ve zarar görmesi sadece mimari ve estetik yönden değil, kültürel ve tarihi değerlerin de yok olması açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle anıtsal yapıların korunması gerekliliği, taşıdığı kültürel ve görsel özelliklerinin yanı sıra fiziki mekânda, mimaride belirginleşen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1970'li yıllardan itibaren arkeolojik sit alanlarında Magarsos antik yerleşiminde de olduğu gibi, bilinçli bir koruma yaklaşımının henüz başladığını söylenebilir.

Magarsos antik yerleşiminde de olduğu gibi Koruma Amaçlı İmar Planı olmayan yerleşimler için bu planların hazırlanması, belgeleme, gibi çalışmalarda halkın yerel yönetimler tarafından bilinçlendirilmesi, yapılacak işin neden ve sonuçları hakkında bilgi verilmesi tarihi mirasımızın yaşatılması için kaçınılmaz bir gerçektir. Magarsos antik kentinin bulunduğu alanın tamamı günümüzde tarımsal faaliyetler ile kullanılmaktadır. Bu durum alanın bir bütün olarak korunmasını, alan içerisindeki tescilli anıtsal yapıların koruma kararlarının yürütülmesini ve dolayısıyla bu yapıların yıpranma ve yok olma sürecini hızlandırmıştır. Magarsos antik kentinde koruma ve yaşatma bağlamında karşılaşılan sorunların çözümlenmesi ve anıtsal yapıların korunması için yerleşimdeki yapıların plan şemaları, cephe özellikleri, malzeme ve malzeme kullanım tekniklerinin belirlenerek,

buldukları alan ile fiziksel ve sosyal bağlantıları tespit edilmesi ve bütüncül bir yaklaşımla korunarak gelecek nesillerle aktarılması ve yaşatılması amaçlanmalıdır.

Yerleşimde III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisindeki surlar, sarnıçlar, hamamlar ve tanımlanamayan iki yapı kalıntısı ile nekropoldeki kime ait olduğu bilinmeyen mezar odası büyük ölçüde tahrip olmuş ve yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Anıtsal yapıların bulunduğu ve arkeolojik bir doku oluşturan yerleşimde öncelikle yapı bozulmalarının önüne geçecek tedbirler alınmalı, Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'na uygun olarak ivedilikle gerçekleştirilecek kazılar ve yüzey araştırmaları ile belgeleme, tescilleme ve envanter çalışması yapılmalı, ardından sağlıklaştırma ve onarım çalışmaları başlatılmalıdır. Bu tip bir çalışmada üniversitelerin ilgili bölümlerinde çalışan akademisyenlerden destek alınarak korunması gerekli kültür varlıkları üzerine kültür envanterleri hazırlanarak bilim dünyasına sunulmalıdır. Bu kapsamda söz konusu plana uygun biçimde yapı bilgi fişleri de hazırlanmalıdır. Bölgenin tarihi ve arkeolojik önemini vurgulayacak ve farkındalık yaratacak biçimde yerel yönetimlerden de destek alınmalıdır. Bu bağlamda Magarsos antik yerleşiminin sahip olduğu bu kültürel değerlerin yaşatılmasında Karataş Belediyesi'nin çabaları da göz ardı edilmemelidir.

Magarsos yerleşiminde Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı kapsamında yukarıda anılan anıtsal yapılar ile yapı kalıntılarının rölöve, restitüsyon ve restorasyonuna yönelik projeler hazırlanmalıdır. Plan kapsamında yapılması gerekli acil onarımlar yapı-tarihi doku ilişkisi içerisinde özgün haline uygun şekilde onarılmalı, kazılarda ortaya çıkarılacak hamam, sarnıç, hipodrom gibi yapıların onarımlarında kullanılacak her tür malzemenin özgün yapıya uygun şekilde seçilmesine ve malzemenin aslına uygun teknikle kullanılmasına özen gösterilmelidir. Antik kentten dışarı çıkarılarak yakın çevre köylerinde ev yapımında kullanılan devşirme malzemenin Adana Arkeoloji Müzesi denetiminde alındığı yere geri getirilmesi sağlanmalıdır.

Alan için hazırlanan 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı ile yaklaşık 158 hektar planlama alanı Ticaret-Turizm-Konut Alanı, Gelişme Konut Alanı, Sosyal Tesis Alanı, Resmi Kurum Alanı-Ticaret Alanı, Otopark, Meydan, Teknik Alt Yapı Alanı ve Park Alanı olarak belirlenmiştir. Magarsos antik kenti için yapılan Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nda en büyük alanın 501.855.32 m² ile konut işlevine ayrıldığı, bunu 271.628.29 m² ile turizm-ticaret-konut alanının izlediği görülmektedir. Planda ayrılan resmi kurum alanı, teknik alt yapı alanı, sosyal tesisi alanı, park alanı, meydan ve otopark alanlarının anıtsal yapılar ve yapı kalıntılarının kapladığı alandan daha fazla olduğu, yerleşimde bulunan ve toplam alanı 38.322.02m² olan anıtsal yapılar ve yapı kalıntılarının planda gösterilen en küçük alan olduğu anlaşılmaktadır. Toplam planlama alanının sadece %2.68'ini oluşturan bu alanın çevresi kıyı kenar çizgisinden itibaren park alanı olarak planlanmıştır. Yaklaşık 24 hektar olan park alanları planlama alanının %15.46'sını oluşturmaktadır.

Plan ile planlama alanı içerisinde yer alan kalıntılar duvar kalıntıları, sur kalıntıları ve yapı kalıntıları şeklinde sınıflandırılmıştır. Plan notlarında belirtilen koruma ve kullanma kararları doğrultusunda III. Derece Sit Alanı'nda yeni düzenlemeye izin verilebilecek arkeolojik alanlar olarak tanımlanan alanlarda uygulanması düşünülen otopark, meydan, sosyal tesis vb. amaçlı düzenlemeler yapılmalıdır. Mevcut bulgular plan kapsamında I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırlarında herhangi bir değişikliği gerektirmemiştir. Bununla birlikte sit derecelendirmeleri aynen korunarak tüm alana Magarsos Antik Kenti Koruma

Alanı statüsü kazandırılması, koruma açısından katkı sağlayacak ve sit sınırlarının çevresinde etkileşim alanı oluşturulması, çevresel yapılaşmanın baskısını azaltma açısından zorunlu olacaktır.

Planlama alanında III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde mülkiyet sahiplerinin arazilerini tarımsal faaliyetlerde kullanıyor olmaları alanın korunmasını kısmen olumsuz etkilenmektedir. Magarsos antik yerleşiminin içinde sürekli bir taşıt trafiğinin olması ve tarımsal faaliyetlerin yapıldığı alanın etrafını çevirecek bir koruma şeridinin bulunmaması alana yönelik olumsuzluklar olarak saptanmıştır. Bundan başka I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın üzerinde otlatılan sürülerin engellenmesi için alan çevresinin bir koruma çiti ile çevrilmesinin alanın korunmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu alanda kontrol sağlayacak herhangi bir giriş kapısı, danışma ve görevlinin bulunmaması da ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle yukarıda sayılan olumsuzlukları giderecek düzenlemelerin ivedilikle gerçekleştirilmesi gerekmektedir. III. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın kamulaştırılarak üzerinde kazı yapılacak hale getirilmesi ve alanda gerçekleştirilecek kazı çalışmaları ile elde edilen bulguların Alisan'ın 1899'da yapmış olduğu kent planından da yararlanılarak okunabilir ve güncel bir plan elde edilmelidir. Alanda gerçekleştirilecek kazı çalışmaları ve Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nda belirtilen düzenlemeler ile bölgenin turizm hareketliliğinin sağlanmasına çalışılmalıdır. Koruma bağlamında dikkat edilmesi gereken konulardan biri de günümüzde surların yakın çevresinde yer alan çiftçi evi ve tatil sitesi gibi yapılaşmanın kontrol altına alınmasıdır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen her türlü korumadan uzak olan surlar ve yapı kalıntılarının köy yerleşimi içerisinde yer almaması sevindiricidir. Bu durum çevre köylerde inşa edilen konutlarda devşirme yapı malzemesinin kullanımını azaltmaktadır. Magarsos antik yerleşiminde yer alan yapı ve yapı kalıntılarının korunması ve onarılması için öncelikle bölge halkının bilinçlendirilmesi, sahip oldukları değerler ile farkındalık yaratılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alisan, G. (1899). *Sissouan ou l'Armeno-Cilicie Description Geographique et Historique*, p. 42, Venise.
- Altay, M. H. (1965). *Adım Adım Çukurova*, Adana.
- Bahadır, G. (2009). IX. ve X. Yüzyılda Bizans Abbasi Sınırı *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 28, s. 163-178, Ankara.
- Beaufort, F. (1817). *Karamania or A Brief Description of The South Coast of Asia Minor, during a survey of that coast under the orders of the lord commissioners of the admiralty, in the years*, p.45, London.
- Bossert, Th. H. (1950a). Karataş'taki Arkeolojik Araştırmalar Hakkında Kısa Ön Rapor, *Bulleten*, Cilt IV, p. 661-666, Ankara.
- Bossert, Th. H. (1950b). *Reisen in Kilikien*, OrNS 9. Orientale New Serie 19, p. 122-125, Ankara.
- Dikmen, Ç.B. ve Toruk, F. Arşivi.
- Ener, K. (1986). *Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış*, 103-110, İstanbul.
- Ercan, P. (2007). *Zur Geschichte und Lokalisierung von Magarsos und Mallos*, HASB 20, 2007, p. 103-106.

- Ersan, M. (1998). Rupiniler Döneminde Kilikya Ermeni Krallığı ile Antakya Haçlı Prenslığı'nin Çukurova'da Hakimiyet Mücadelesi, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Sayı: XIII, İzmir.
- Gökhan, İ. (2012). Türkiye Selçukluları ile Kilikya Ermenileri Arasındaki Siyasi İlişkiler, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 1, s. 70-108, Nevşehir.
- Hild, F. & Hellenkemper, H. (1990). *Kilikien und Isarien* p, 335-337, 464, TIB 5.
- Honigmann, E. (1970). *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, İstanbul.
- Houghton, A. (1984). *The Seleucid Mint of Mallus and The Cult Figure of Athena Magarsia*, Studies in Honour of Leo Miltenberg, p. 92-110, Wetteren.
- Jones, A.H.M. (1937). *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, p. 196, Oxford.
- Adana Karataş Belediyesi Arşivi.
- Kurt, Y. (1992). XVI. Yüzyıl Adana Tarihi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, s. 17-20, Ankara.
- Langlois, V. (1854). *Rapport sur L'Exploration Archéologique de La Cilicie et de La Petite-Arménie*, Paris.
- Langlois, V. (1861). *Voyage dans la Cilicie et dans les montagnes du Tauros exécuté pendant les années, 1852-1853*, Paris.
- Leake, W. M. (1824). *Journal of a Tour in Asia Minor*, p.32, London.
- Megie, D. (1950). *Roman Rule In Asia Minor*, p. 375, Princeton.
- Sayar, M. H., Siewert P. & Taeuber, H. (1993). Doğu Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1991, X. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 184, Ankara.
- Sayar, M. H., Siewert P. & Taeuber, H. (1994). Doğu Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1992, XI. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 143, Ankara.
- Sayar, M. H. (1995). Doğu Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1993, XII. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 39-60, Ankara.
- Sayar, M. H. (1998). Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1996, XV. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, Milli Kütüphane Basımevi, s. 331-360, Ankara.
- Sayar, M. H. (1999a). Kilikya'da Epigrafi-Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1997, XVI. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, Milli Kütüphane Basımevi, 409-421, Ankara.
- Sayar, M. H. (1999b). Antik Kilikya'da Şehirleşme, XII. *Türk Tarih Kongresi I: 1994*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 193-216, Ankara.
- Sayar, M. H. (2000). Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1998, XVII. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, Milli Kütüphane Basımevi, s. 237-244, Ankara.
- Sayar, M. H. (2001). Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1999, XVIII. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, Milli Kütüphane Basımevi, s. 275-288, Ankara.
- Sayar, M. H. (2002). Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 2000, XIX. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-II*, Milli Kütüphane Basımevi, s.111-126, Ankara.

- Sayar, M. H. (2003). Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 2001, XX. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 59-70, Ankara.
- Sayar, M. H. (2004). Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 2002, XXI. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, Kültür Bakanlığı Dösim Basımevi, s. 155-168, Ankara.
- Sayar, M. H. (2006). Kilikya Yüzey Araştırmaları 2004, XXIII. *Araştırma Sonuçları Toplantısı- I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 1-12, Ankara.
- Sayar, M. H. (2008). Kilikya Yüzey Araştırmaları 2006, XXV. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 277-292, Ankara.
- Sayar, M. H. & Ercan, P. (2009). Kilikya Yüzey Araştırmaları 2007, XXVI. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, s. 75-84, Ankara.
- Sayar, M. H. & Öztürk, İ. G. (2010). İstanbul Üniversitesi Adana, Osmaniye, Hatay ve Mersin İlleri 2008 Yılı Eskiçağ Yerleşim Arkeolojisi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları, XXVII. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık, s. 247-250, 453-458, Ankara
- Sayar, M. H. (2011a). Kilikya Yüzey Araştırmaları 2009 XXVIII. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-II*, Allame Tanıtım Matbaacılık Hizmetleri, s. 111-126, 247-250, 277-292, Ankara
- Sayar, M. H. (2011b). Kilikya Eskiçağ Tarihi Coğrafyası ve Yerleşim Arkeolojisi Araştırmaları 2010, XXIX. *Araştırma Sonuçları Toplantısı-I*, s. 461-473, Ankara
- Schaffer F. X., (1903), *Cilicia*, p.74, Gotha.
- Sevim, A. (2011). *Bugyat At-Talab Fi Tarihi Halab* (Selçuklularla İlgili Hal Tercümesi), Kamal Al Din İbn-al Adim, s. 78, TTK Kurumu Yayınları, Ankara.
- Williams, S. V. (1954). Cilicia Survey, *Anatolian Studies* Vol 4, p.121-174, Ankara.
- Strabon, (1993). *Geographika*, XIII-XIV, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 5, 14-16, İstanbul.
- Şar, E. (2010). Kilikya'da Ptolemaioslar, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.64, İstanbul.
- Sümer, F. (1963). *Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar*, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi 1, s. 1-112, Ankara.
- Tahberer, B. (2005). *Antik Kilikya Sikkeleri*, s. 55-58, Adana.
- Turan, O. (2010). *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, Ötüken Neşriyat, s. 70, İstanbul.
- Ünal, A. (2006). Hitit İmparatorluğunun Yıkılışından Bizans Döneminin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt 15 Sayı 3, s. 67-102, Adana.
- Ünal, A. & Girginer, K. S. (2007). *İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, Homer Kitabevi, s. 221-293 İstanbul.
- Verner, R. (1951). *Eine Griechische Inschrift Aus Karataş*, Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung I, p. 256-259, 325-327, Heidenburg.
- Yükseliş İmar A.Ş. Arşivi.
- www.googleearth.com adresinden erişildi. (Erişim Tarihi:21.09.2016).